

İman ve Bilgi Problemi Bağlamında

KUR'AN'DA DELİLLENDİRME YÖNTEMLERİ

Dr. Esra HERGÜNER

© Copyright 2024

Bu kitabın, basım, yayın ve satış hakları Akademisyen Kitabevi A.Ş.'ye aittir. Anılan kuruluşun izni alınmadan kitabın tümü ya da bölümleri mekanik, elektronik, fotokopi, manyetik kağıt ve/veya başka yöntemlerle çoğaltılamaz, basılamaz, dağıtılamaz. Tablo, şekil ve grafikler izin alınmadan, ticari amaçlı kullanılamaz. Bu kitap T.C. Kültür Bakanlığı bandrolü ile satılmaktadır.

Bu kitap " Bilgi ve İman Problemi Bağlamında Kur'an'da Delillendirme Yöntemleri ve Kelâmî Yansımaları " adlı yüksek lisans tezinden üretilmiştir.

ISBN 978-625-375-037-4	Sayfa ve Kapak Tasarımı Akademisyen Dizgi Ünitesi
Kitap Adı İman ve Bilgi Problemi Bağlamında Kur'an'da Delillendirme Yöntemleri	Yayıncı Sertifika No 47518
Yazar Dr. Esra HERGÜNER ORCID iD: 0000-0003-4861-520X	Baskı ve Cilt Vadi Matbaacılık
Yayın Koordinatörü Yasin DİLMEN	Bisac Code REL041000
	DOI 10.37609/akya.3268

Kütüphane Kimlik Kartı
Hergüner, Esra.

İman ve Bilgi Problemi Bağlamında Kur'an'da Delillendirme Yöntemleri / Esra Hergüner.
Ankara : Akademisyen Yayınevi Kitabevi, 2024.
184 s. ; 160x235 mm.
Kaynakça var.
ISBN 9786253750374
1. Din.

GENEL DAĞITIM
Akademisyen Kitabevi A.Ş.

Halk Sokak 5 / A Yenışehir / Ankara
Tel: 0312 431 16 33
siparis@akademisyen.com

www.akademisyen.com

ÖNSÖZ

İnsan, yeryüzünde bulunan tüm varlıklardan farklı bir konumdadır. O, kendisine verilmiş olan akli sayesinde hakikati kavrayabilme, değerlendirme yapabilme ve çıkarımlarda bulunabilme potansiyeline sahiptir. Böylelikle yaşadığı kâinatı tanıması ve buna göre yaşamını devam ettirmesi de akıl vasıtasıyla elde ettiği bilgilere bağlı olacaktır. Müşahade ettiğimiz evrenin kendi içerisinde bozulmayan ve sürekli akıp giden bir düzeni olduğu, bu düzenin arkasında aşkın bir yaratıcı olduğu sonucuna akıl aracılığıyla ulaşmak mümkündür.

Allah, yarattığı insanın kurtuluşa ermesi konusunda da birçok yol ve metod sunmuştur. Bunlardan birincisi insana hidayet kaynağı olarak akıl, şuur, irade ve kudret gibi birtakım özellikleri yüklemesidir. İkinci olarak dünyanın nimetlerine tamah edip Allah'ı unutan ve mutluluğu sadece dünyada arayan insanlar için elçiler göndererek onların da bu yolla kurtuluşa ermelerini istemiştir. Buna ilaveten peygamberleri vasıtasıyla gönderdiği vahiylerle geçmiş toplumların durumlarına, kainatın oluşumuna, kainattaki insanı Tanrıya götüreceği varlıklara ve onların konularına dikkat çekilerek birtakım deliller sunulmuştur. Görünen alemden örneklerin verildiği bu delillerle insanların Allah'ı bulmaları, onun teklifine inanmaları hedeflenmektedir. Son kitap Kur'an'da da insanı Allah'a ulaştıracak deliller farklı isimlerle lanse edilse de sonuçların aynı temel inanca götürmesi beklenmektedir. Allah'ın kitabında yer alan bu argümanlar çerçevesinde ortaya konmuş olan deliller, insanlık tarihi boyunca her zaman merak uyandıran hususlardır.

Allah'ın son hitabında insanın aklına sunulan istidlal yöntemleri, gelişen modern bilimle karşılaştırıldığında herhangi bir tenakuzun olmadığı görülmektedir. Bu gerekçelerle Kur'an'da yer alan istidlal yöntemlerini araştırmayı amaç edindik ve konumuzu dört bölüme ayırmayı uygun bulduk. Birinci bölümü diğer üç bölümün daha iyi anlaşılabilmesi açısından Kur'an'ın sunduğu delillerin insanda meydana getireceği hüküm ve onun sonucunda Tanrıyı tasdike ulaşmasının ifade ettiği anlamlar bakımından bilgi ve iman problemine ayırdık. İkinci bölümde Kur'an'da verilen delillerde gerçeği ispat etmek için kullanılan yöntemlerin kelam ilmindeki istidlal metodlarının hangileriyle bağdaştığını ortaya koymaya çalıştık, buna ek olarak Kur'an'da delil anlamına gelecek kavramların hem sözlük hem de terim manalarının ne olduğunu açıklamaya çalıştık.

Üçüncü bölümde Kur'an'ın indiği dönem hakkında bilgi verip, Kur'an'da insana delil olarak sunulan argümanları inceledik. Bu delilleri incelerken onların modern bilimde insanı hayretler içinde bırakan bazı yönlerine de değindik. Dördüncü bölümde ise Kur'an'da delil olarak sunulan şeylerin kelâm ilminin üç esası olan ilahiyat, nübüvvet ve semiyyat konularından hangilerine ne şekilde yansıdığını açıklamaya çalıştık.

Araştırmamıza çeşitli şekillerde katkı sağlayan hocalarım Prof. Dr. İsmail Şık, Doç. Dr. Nail Karagöz, Prof. Dr. Dr. İbrahim Kaplan, Doç. Dr. Ömer Sadıker ve Dr. Öğr. Üyesi Hamdi Akbaş'a teşekkür ederim. Ayrıca beni her konuda destekleyen eşim Alptekin Herğüner'e, kızlarım Betül ve Gökçe'ye ve tüm aileme teşekkürü borç bilirim. SYL-2016-5482 kodlu proje ile destekleyen Çukurova Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri Birimi'ne de müteşekkir olduğumu ifade etmek isterim.

Esra HERGÜNER
ADANA 2024

İÇİNDEKİLER

1. Araştırmanın Amacı.....	1
2. Araştırmanın Konusu.....	2
3. Konunun Kapsamı.....	3
4. Araştırmanın Önemi.....	4
5. Araştırmanın Yöntemi.....	5
BÖLÜM 1. BİLGİ VE İMAN	7
1.1. Bilgi Nedir?.....	7
1.1.1. Bilginin Tanımı.....	7
1.1.2. Bilginin İmkânı.....	9
1.1.3. Bilgi Kaynakları.....	10
1.1.3.1. Duyular.....	10
1.1.3.2. Akıl.....	11
1.1.3.3. Haber.....	15
1.1.4. Bilginin Çeşitleri.....	18
1.1.4.1. Kadîm Bilgi.....	18
1.1.4.2. Hâdis Bilgi.....	19
1.1.4.2.1. Zaruri / Bedihi Bilgi.....	19
1.1.5. Bilgi Üretme Yöntemleri.....	21
1.1.5.1. Kelâm İlminde Delil ve İstidlal.....	21
1.1.5.2. Te'vil.....	25
1.1.5.3. Kıyas.....	26
1.2. İman Nedir?.....	29
1.2.1. İmanın Tanımı ve Mahiyeti.....	29
1.2.2. İnsanın İmana Ulaşmada Geçtiği Aşamalar.....	30
1.3. İman-Bilgi İlişkisi.....	32

BÖLÜM 2. KUR'AN'DA DELİLLENDİRME YÖNTEMLERİ 35

2.1. Delillendirmede Kullanılan Kur'anî Kavramlar.....	35
2.1.1. Ayet	35
2.1.2. Beyyine veya Beyyinât.....	38
2.1.3. Burhan	39
2.1.4. Sultân	40
2.1.5. Hücjet.....	42
2.1.6. Furkân.....	42
2.1.7. Basiret veya Besair.....	43
2.1.8. Nur	44
2.1.9. Hakk.....	47
2.2. Kur'anın Yöntemleri	49
2.2.1. Akla Dayalı Yöntemler.....	49
2.2.1.1. İstidlâl bi'ş-Şahid ale'l-Gâib	50
2.2.1.2. Sebr ve Taksim	51
2.2.1.3. Bir Şeyin Doğruluğundan Benzerinin Doğruluğuna, Bir Şeyin Yanlışlığından Benzerinin Yanlışlığına Delil Getirmek.....	52
2.2.2. Nakle Dayalı Yöntemler.....	53
2.2.2.1. Mucizeyi Mucize Sahibinin Doğruluğuna Delil Getirmek.....	53
2.2.2.2. Tek Bir Mukaddimeden Sonuca Ulaşmak.....	53
2.3. Kur'an'da Akla ve Nakle Dayalı Yöntemin Muhatapları.....	54

BÖLÜM 3. KUR'AN'IN DELİLLENDİRME KONULARI 57

3.1. Kur'anın Delillerine Muhatap Olan Kişiler.....	57
3.2. Hislere Dayalı Delillendirme Konuları	61
3.2.1. Felek	61
3.2.2. Gökler	63
3.2.3. Güneş	66
3.2.4. Ay.....	68
3.2.5. Yıldızlar.....	70
3.2.6. Gece ve Gündüz	71
3.2.7. Yeryüzü	73
3.2.7.1. Kuru Toprağın Yeşile Dönmesi	75
3.2.7.2. Bitkinin Oluşumu	76
3.2.8. Rüzgârlar	78
3.2.9. Gökten Yağmur Yağdırılması.....	80
3.2.10. Gemiler.....	83
3.2.11. Dağlar	84

3.2.12. İnsanın Yaratılışı.....	86
3.2.13. Hayvanlar	89
3.2.14. Giysiler.....	93
3.2.15. Rızık.....	94
3.3. Habere Dayalı Delillendirme Konuları.....	95
3.3.1. Nûh Peygamber ve Tufan	95
3.3.2. Hûd Peygamber ve Ad kavmi	96
3.3.3. Sâlih Peygamber ve Semud Kavmi.....	97
3.3.4. Hz. İbrahim'i Ateşin Yakmaması.....	98
3.3.5. Lût Peygamber ve Kavmi.....	100
3.3.6. Hz. Yûsuf ve Kardeşlerinin Kıssası.....	101
3.3.7. Şuayb Peygamber - Eyke ve Medyen Halkı.....	102
3.3.8. Hz. Mûsâ ve Mucizeleri	103
3.3.9. Hz. İsâ ve Mucizeleri.....	106
3.3.10. Hz. Muhammed ve Kur'an.....	108
3.3.11. Kur'an'da Diğer Şahıs, Kavim ve Olayların Delil Olarak Kullanılması..	111
3.3.11.1. Sebe Halkı.....	111
3.3.11.2. Firavunun Helâkı.....	112
3.3.11.3. Ashâb-ı Kehf.....	113
3.3.11.4. Üzeyr Peygamber.....	114
3.3.11.5. Mekke/Bekke.....	115
BÖLÜM 4. KUR'AN'DAKİ DELİLLERİN KELÂMÎ YANSIMALARI...117	
4.1. İlahiyat.....	117
4.1.1. Allah'ın Varlığı	118
4.1.1.1. Kozmolojik Deliller	119
4.1.1.2. Teleolojik Deliller.....	123
4.1.1.3. Kabul-i Âmme Delili / Fıtrat Delili	126
4.1.1.4. Dinî Tecrübe Delili.....	127
4.1.2. Allah'ın Sıfatları	128
4.1.2.1. Zatî Sıfatlar	130
4.1.2.2. Subutî Sıfatlar	138
4.1.2.3. Haberî Sıfatlar	149
4.2. Nübüvvet.....	153
4.3. Ahiret.....	159
SONUÇ.....	165
KAYNAKÇA	169

KISALTMALAR

AÜİF	: Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi
AÜİFD	: Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi
AİBÜİFD	: Abant İzzet Baysal Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi
b.	: Bin
Bkz./bkz.	: Bakınız
C.	: Cilt
Çev.	: Çeviren
ÇÜİFD	: Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi
DEÜİF	: Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi
DİA	: Diyanet İslâm Ansiklopedisi
DİB	: Diyanet İşleri Başkanlığı
ed.	: Editör
h.	: Hicri
haz.	: Hazırlayan
Hz.	: Hazreti
İFAV	: Marmara Üniversitesi İlahiyat Vakfı
İSAM	: İslam Araştırmaları Merkezi
İSAV	: İslâmî İlimler Araştırma Vakfı
MEB	: Milli Eğitim Bakanlığı
MÜİFD	: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi
Neş.	: Neşreden
S.	: Sayı
s.	: Sayfa
ss.	: Sayfalar arası
TDV.	: Türkiye Diyanet Vakfı

Kısaltmalar

Tah.	: Tahkik eden
Trs.	: Tarihsiz
Ö.	: Ölüm tarihi
vb.	: Ve Benzerleri
vd.	: Ve diğerleri
Yay.	: Yayın
YEKB	: Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı
yrs.	: Yersiz
TCKB	: Türkiye Cumhuriyeti Kültür Bakanlığı

KAYNAKÇA

- Abdulkaki, Muhammed Fuad, *el-Mu'cemü'l-Müfehres li-Elfâzi'l-Kur'âni'l-Kerim*, Çağrı Yay., İstanbul trs.
- Adalı, Sinan, *Kur'an Ayetleri ve Bilimin Keşifleri Kur'an Mucizeleri*, Uğurböceği Yay., İstanbul 2010.
- Akbulut, Ahmet, *Sahabe Döneminde İktidar Kavgası*, Otto Yay., Ankara 2015.
- Akpınar, Ali, "Kur'an-ı Kerim'de Hak Kavramı ve Seyahat Etme Hakkı" *İslami Araştırmalar Dergisi*, Sayı: 3-4, C. XI, ss. 187-197, Ankara 1998.
- Aksoy, Avni, *Alem*, Aksa Yay., İstanbul 2003.
- Aliyyü'l-Kari, *Fıkh-ı Ekber Şerhi*, Çev. Yunus Vehbi Yavuz, Çağrı Yay., İstanbul 1981.
- Altıntaş, Ramazan, "Delil ve Delillendirme Yöntemleri", *Kelâm El Kitabı*, ed. Şaban Ali Düzgün, Grafiker Yay., Ankara 2012.
- _____, "İnsanın Zihin Halleri", *İslam İnanç Esasları El Kitabı*, ed. Şaban Ali Düzgün, Grafiker Yay., Ankara 2015.
- _____, "Kelâmî Epistemolojide Aklın Değeri", *Kelâmda Bilgi Problemi Sempozyumu*, (Bursa, Eylül, 15/17-09-2000), ed. Orhan Koloğlu vd., ss. 73-102, Arasta Yay., Bursa 2003.
- Alvin, Plantinga, *God, Freedom and Evil*, Harper & Row, America 2002.
- Al-Rehaili, Abdullah, *This Is The Truth*, Al-Haramain Islamic Foundation Editing And Publishing, yrs1999.
- Âmidî, Seyfüddin Ebü'l-Hasen Ali b. Muhammed b. Sâlim, *Ebkâru'l-Efkâr fi Usûlü'd-Din*, Tah. Ahmed Ferid el-Mezîdî, Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, Beyrut-Lübnan 2003.
- Aristo, *Organon III Birinci Analitikler*, Çev. Atademir Tere, MEB Yay., İstanbul 1989.
- Arpağuş, Hatice K., "Allah-İnsan İlişkisinde Rahmet ve Gazab", *MÜİFD*, S. 29/2, ss. 41-62, İstanbul 2005.
- Atay, Hüseyin, *Bilgi Teorisi(İlmin İmkânı)*, AÜİFD, S. 29/1, ss. 1-39, Ankara 1987.
- _____, *Fârâbî ve İbn Sinâ'ya Göre Yaratma*, AÜİF Yay., Ankara 1974.
- _____, *İbn Sina'da Varlık Nazariyesi*, TCKB Yay., Ankara 2001.
- Ateş, Ahmed, "Ayet", *İslam Ansiklopedisi*, Milli Eğitim Basımevi, C. II, ss. 63-64, İstanbul 1970.
- Ateş, Süleyman, *Yüce Kur'an'ın Çağdaş Tefsiri*, Yeni Ufuklar Neşriyat, İstanbul Trs...
- Aydın, Mehmet, *Din Felsefesi*, İzmir İlahiyat Vakıf Yay., İzmir 2010.
- Bağdâdî, Ebû Mansûr Abdülkahir b. Tâhir et-Temîmî *Usûlü'd-Din*, İstanbul 1928.
- Bâküllânî, Ebû Bekr Muhammed b. Tayyib b. Muhammed el-Basrî, *et-Temhîd*, Tah. Şeyh Adudiddin Ahmed Haydar, Müesseset'ul-Kütübî's-Sekâfiyye, Beyrut-Lübnan 1993.
- _____, *Olağanüstü Olaylar ve Aralarındaki Farklar(Mucize, Keramet ve Sihir)*, Rağbet Yay., İstanbul 1998.
- Bâr, M. Ali, *Kur'an-ı Kerim ve Modern Tıbbâ Göre İnsanın Yaratılışı*, Çev. Abdülvehhab Öztürk, DİB, Ankara 2010.
- Başoğlu, Tuncay, "Sebr ve Taksim", *DİA*, C. XXXVI, ss. 255-256, İstanbul 2009.
- Bingöl, Abdülkuddûs, "Ta'lil", *DİA*, C. XXXIX, , ss. 511, İstanbul 2010.
- _____, "İstikra", *DİA*, C. XXIII, , ss. 358-359, İstanbul 2001.
- _____, "Temsil", *DİA*, C. XXXX, ss. 436-437, İstanbul 2011.
- Birand, Kamuran, *İlk Çağ Felsefe Tarihi*, AÜİF Yay., Ankara 1958.
- Birişik, Abdülhamit, "Kur'an", *DİA*, C. XXVI, , ss. 383-388, Ankara 2002.
- _____, "Rahmet", *DİA*, C. XXXIV, , ss. 419, İstanbul 2007.
- Bolay, Süleyman Hayri, "Akıl", *DİA*, C. II, , ss. 238-242, İstanbul 1989.
- Bozkurt, Mustafa, "Müslüman Kelâmında Haberin Bilgi Değeri", *AÜİFD*, S. 48/2, ss. 83-100, Ankara 2007.

- Bozkurt, Nebi-Küçükaşçı, Mustafa Sabri, "Medine", *DİA*, C. XXVIII, , ss. 305-311, Ankara 2003.
- Buhârî, Ebü Abdillâh Muhammed b. İsmâ'îl, *Sahihu'l-Buhârî*, thk. Mustafâ Dîb el-Buğâ, I-VII, Dâru İbn Kesir-Yemâme, Beyrut 1993.
- Buhl, "Medine", İslam Ansiklopedisi, MEB Yay., İstanbul 1988.
- Bulut, Zübeyir, "Peygamberleri Tasdik Aracı Olarak Mucizeler", *AİBÜİFD*, S. 3/5, ss. 1-31, Bolu 2015.
- Cerrahoğlu, İsmail, *Tefsir Usulü*, Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara 1971.
- Coşkun, İbrahim, "Fahreddin Er-Râzi'ye Göre Nazarî ve İstidlâli Bilgi Üzerinden Kelâm Karşıtlığı Yapan "Haşvîyye"nin Tutarsızlığı", *İslami Araştırmalar Dergisi*, C. XXVII, S. III, ss. 251-273, Ankara 2016.
- Cürcânî, Seyyid Şerif, *Şerhu'l-Mevâkıf*, Çev. Ömer Türker, YEKB Yay., İstanbul 2015.
- _____, *Kitabü't-Ta'rifat*, Matbaatü'l-Hayriyye, Mısır 1306.
- Cüveynî, İmâmü'l-Haremeyn Ebü'l-Meâlî, *Kitâbu'l-İrşâd*, Çev. Adnan Bülent Baloğlu v.dğr., TDV Yay., Ankara 2010.
- _____, *el-Akîdetü'n-Nizamiyye*, İFAV Yay., İstanbul trs.
- Çağrıçı, Mustafa, "Hakk", *DİA*, C. XV, ss. 137-139, İstanbul 1997.
- Çaldak, Hüseyin, "İslam Dünyasında Kullanılan Çıkarım Yöntemleri Ve Mantuki Yöntemlerle İlişkisi", *Ekev Akademi Dergisi*, S. 37, ss. 177-194, Erzurum 2008.
- Çelebi, İlyas, "Sıfat", *DİA*, C. XXXVII, s, ss. 100-106, İstanbul 2009.
- Çelik, İbrahim, "Furkân", *DİA*, C.XIII, ss. 220-221, İstanbul 1996
- Çelik, Ömer, "Kur'an-ı Kerim'de Nur Kavramı" *MÜİFD*, , S.16-17, İstanbul 1998-1999.
- Çelikkol, Yaşar, İslam Öncesi Mekke, Ankara Okulu Yay., Ankara 2014.
- Çüçen, A. Kadir, *Bilgi Felsefesi*, Asa Kitapevi, Bursa 2001.
- Dağ, Mehmet, "Ontolojik Delil ve Çıkmazları", *AÜİFD*, C. XXIII, ss. 287-318, Ankara 1979.
- Demircan, Adnan, İslam'dan Önce Arap Tarihi, Beyan Yay., Ankara 2015.
- _____, *Cahiliyye Arapları*, Beyan Yay., Ankara 2015.
- Dorman, Emre, *Allah'ın Parmak İzi*, Destek Yay., İstanbul 2016.
- Durusoy, Ali "Kıyas(Fıkıh)", *DİA*, C. XXV, , ss. 525-529, İstanbul 2002.
- Düzgün, Şaban Ali, *Allah Tabiat ve Tarih*, Otto Yay., 2016 Ankara.
- _____, *Varlık ve Bilgi*, Beyaz Kule Yay., Ankara 2008.
- _____, "Allah'a İman", İslam İnanç Esasları, ed. Şaban Ali Düzgün, Grafiker Yay., Ankara 2015.
- Ebu Hanife, Numan b. Sabit, *el-Fıku'l-Ekber (İmam-ı Azam'ın Beş Eseri)*, Çev. Mustafa Öz, İFAV Yay., İstanbul 2015.
- Ehwany, Ahmed Fouad, *Kindî*, Çev. Emrullah Yüksel, *Atatürk Üniversitesi İlahiyât Tetkikleri Dergisi*, S. 9, ss. 22-39, Erzurum 1990.
- Elmalılı Hamdi Yazır, *Hak Dini Kur'an Dili*, Matbaa-ı Ebüzziya İstanbul 1938.
- Emiroğlu, İbrahim, "Kur'an'da Akıl ve İnsan", *DEÜİF Dergisi*, S. XI, ss. 69-99, İzmir 1998.
- Erdem, Hüsamettin, "Allah'ın Varlığının Delillerinin Kur'anî Temelleri", *Necmettin Erbakan Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, C. XIII, s.148.
- Ersöz, İsmet, "Ashâb-ı Kehf", *DİA*, C. III, ss. 465-467, İstanbul 1991.
- Esed, Muhammed, *Kur'an Mesajı*, Çev: Cahit Koytak -Ahmet Ertürk, İşaret yay., İstanbul 2002.
- Eş'arî, Ebü'l-Hasen Ali b. İsmâ'îl, *el-Luma*, Tah. Muhammed Emin Dannavi, Daru'l-Kütübi'l İlmîyye, Beyrut-Lübnan 2000.
- _____, *Makâlâtü'l-İslâmiyyin ve İhtilafu'l-Musallin (İlk Dönem İslam Mezhepleri)*, Çev. Mehmet Dalkılıç, Ömer Aydın, Kabalcı Yay., İstanbul 2005.
- _____, *el-İbâne 'an Usûlî'd-Diyâne, (Dinin İnanç İlkeleri)*, Çev. Mustafa Çevik, Avrasya Yay., 2005 Ankara.
- Fazlur Rahman, "Ana Konularıyla Kur'an", Çev. Alpaslan Açıkgenç, Fecr Yay, Ankara 1987.
- Fuzûlî, *Matlau'l-İtikad fî Marifatü'l-Mabda'i va'l-Maâd*, haz. Muhammed b. Tâvid at-Tancî, Çev. ESad Coşan, Kemal Işık, Yeni Zamanlar Yay., İstanbul 2002.

- Gazâlî, Ebu Hamid Muhammed, İhya-i Ulumi'd-Din, Çev. Ahmet Serdaroğlu, Bedir Yay., İstanbul 1974.
- _____, *Yaratılış Hikmetleri*, Çev. Mehmet Akıncı, Nefes Yay., İstanbul 2001.
- _____, *el-İktisad fi'l İtikad*, Haz. İbrahim Ağâh Çubukçu-Hüseyin Atay, Nur Maatbası, Ankara 1962.
- _____, *Makasid el- Felasife, (Felsefenin Temel İlkeleri)*, Çev. Cemaletdin Erdemci, Vadi Yay., Ankara, 2001.
- _____, *Mişkatu'l Envar(Nurlar Alemi)*, Çev.Şadi Eren, DİB Yay., İstanbul 2014.
- Gölcük, Şerafettin-Toprak, Süleyman, *Kelâm, Tarih, Ekoller, Problemler*, Tekin Yay., Konya 1991.
- _____, "Rızık", *DİA*, C. XXXV, , ss. 73-74, İstanbul 2008.
- Güçlü, Abdülbaki v.dğr., *Felsefe Sözlüğü*, Bilim ve Sanat Yay., Ankara 2008.
- Günay, Hacı Mehmet, "Şüphe", *DİA*, C. XXXIX, ss. 263-265, İstanbul 2010.
- Güven, Osman, *Mâturidî'de Allah-Âlem İlişkisi*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana 2006.
- Hasan, İbrahim Hasan, *İslam Tarihi*, Çev. İsmail Yiğit, Sadreddin Gümüş, Kayıhan Yay., İstanbul 1991.
- Harman, Ömer Faruk, "İbrahim", *DİA*, C. XXI, , ss. 266-272, İstanbul 2000.
- _____, "Mûsâ" *DİA*, C:XXXI, , ss. 207-213, İstanbul 2006.
- _____, "Firavun", *DİA*, C. XII, ss. 118-121, İstanbul 1996.
- _____, "Dalalet", *DİA*, C. VIII, , ss. 427-428, İstanbul 1993.
- Havva, Said, *Allah'a İnanmak*, Çev. Faruk Yılmaz, Berikan Yay., Ankara 2011.
- Hume, David, *Din Üstüne*, Çev. Mete Tuncay, İmge Kitabevi, Ankara 2016.
- İbn Fûrek, Muhammed b. Hasan, *Makalatü'l- Şeyh Ebu'l-Hasan el-Eş'arî*, Tah. Ahmet Abdürrahim, neş. Mektebu'l-Sikafe ed-Diniyye, Kahire 2005.
- İbn Haldun, *Mukaddime*, Çev. Zakir Kadiri Ugan, MEB Yay., İstanbul 1986.
- İbn Hümâm, Kemal, *Müsâyere*, Çağrı Yay., İstanbul 1979.
- İbn Manzur, Ebü'l-Fazl Cemâlüddin Muhammed b. Mükerrrem, *Lisanu'l-Arap*, Dâru'l-Sadır, Beyrut-Lübnan trs.
- İbn Rüşd, *Faslu'l-Makâl el-Keşf an Minhâci'l-Edille (Felsefe-Din İlişkileri)*, Çev. Süleyman Uludağ, DergahYay., İstanbul 2015.
- İbn Sina, Ebü Ali el-Hüseyin b. Abdillâh b. Ali, *el-İşârat ve't Tenbihat (İşaretler ve Tembihler)*, Çev. Muhittin Macit v.dğr, Litera Yay., İstanbul 2013.
- _____, *en-Necat*, Tah. Abdurrahman Umeyra, Daru'l-Cil, Beyrut 1992.
- İşlek, Hümeyra Nur, *Kur'an'da Astronomi İle İlgili Ayetler ve Tarihi Süreç İçindeki Yorumu (Tahlil Ve Değerlendirme)* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kayseri 2009.
- İzmirli, İsmail Hakkı, *Yeni İlmî Kelâm*, Ankara Okulu Yay., Ankara 2012.
- İzutsu, Toshihiko, *Kur'an'da Allah ve İnsan*, Çev. Süleyman Ateş, Yeni Ufuklar Neşriyat, İstanbul trs..
- _____, *İslam Düşüncesinde İman Kavramı*, Çev. Selahattin Ayaz, Pınar Yay., İstanbul 2012.
- Kadı Abdülcebbar, *Şerhu'l Usuli'l-Hamse*, Çev. İlyas Çelebi, YEKB Yay., İstanbul 2013.
- Kaplan, İbrahim- Karagöz, Nail "Ahiret Günü ve Ahirete İman", *Kelâm IV Sistematik Kelâm 2 Nübüvvet Mead*, Araştırma Yay., Ankara 2016.
- Karadeniz, Osman, "Nübüvvet ve Vahiy", *Kelâm El Kitabı*, ed. Şaban Ali Düzgün, Grafiker Yay., Ankara 2012.
- _____, "Kıyam Bi Nefsihi", *DİA*, C. XXV, ss. 515, İstanbul 2002.
- Karagöz, Nail, *Hanifi-Mâturidî Gelenekte Kıyas İçerikli İstidlal*, Gece Kitaplığı Yay., Ankara 2015.
- Karaman, Fikret, "Kur'an'da İlim Kavramı ve Değeri", *Kelâm'da Bilgi Problemi Sempozyumu*, (Bursa, Eylül, 15/17-09-2000), ed. Orhan Koloğlu vd., ss. 7-22, Arasta Yay., Bursa 2003.
- Karaman, Fikret v.dğr., *Dini Terimler Sözlüğü*, DİB, Ankara 2006.

- Kaya, Mahmut, "İmkân", *DİA*, C. XXII, , ss. 224-225, İstanbul 2000.
- Kayıklık, Hasan, *Din Psikolojisi Bireysel Dindarlık Üzerine*, Karahan Kitapevi Yay., Adana 2011.
- Keskin, Halife, *İslam Düşüncesinde Bilgi Teorisi*, Beyan Yay., İstanbul 1997.
- Kılavuz, Ulvi Murat-Kılavuz, Ahmet Saim, *Kelâma Giriş*, İsam Yay., İstanbul 2010.
- Kılavuz, Saim, *Anahatlarıyla İslam Akaidi ve Kelâma Giriş*, Ensar Yay., İstanbul 2011.
- Kılıç, Hamza, *Kâinat Kitabını Okumak*, İnsan Yay. İstanbul 2014.
- Kırca, Celal, *Kur'an ve Fen Bilimleri*, Marifet Yay., İstanbul trs.
- Koca, Ferhat, "İstinbat" *DİA*, C. XXIII, ss. 368-369, İstanbul 2001.
- Kur'an Araştırmaları Grubu, *Kur'an Hiç Tükenmeyen Mucize*, İstanbul Yayınevi, İstanbul 2015.
- Makdisi, Ebû Nasr el-Mutahhar b. Tâhir (el-Mutahhar), *el-Bed ve't-Tarih*, Mektebetü's Sikafeti'd-Diniyye, Mısır trs.
- Mâtürîdî, Ebû Mansûr Muhammed es-Semerkindî, *Tevlâtü'l-Kur'an*, Tah. Ahmet Vanhoğlu-Bekir Topaloğlu, Mizan Yay., 2000 İstanbul.
- _____, *Kitâbü't-Tevhîd*, Çev. Bekir Topaloğlu, İsam Yay., İstanbul 2005.
- Mert, Muhit, "Nesefî'de İman-Bilgi İlişkisi", *Kelâmda Bilgi Problemi Sempozyumu*, (Bursa, Eylül, 15/17-09-2000), ed. Orhan Koloğlu v.dğr ss. 221-229, Arasta Yay., Bursa 2003.
- Müslim, Ebû'l-Huseyn Müslim b. el-Haccâc, *Sahîhu Müslim*, Neş. Muhammed Fuâd Abdülbâkî, I-V, Dâru İhyâ'î'l-Kütübî'l-Arabiyye, Kahire 1991.
- Murata, Sachiko-Chittick- William C., *İslam'ın Vizyonu İnanç ve Uygulama*, Çev. Turan Koç, İnsan Yay., İstanbul 2014.
- Mütercim Asım Efendi, *Kamusu'l- Muhit Tercümesi*, haz. Mustafa Koç, - Eyyüp, Tanrıverdi, YEKB Yay., İstanbul 2014.
- Nesefî, Ebu'l-Muîn Meymûn b. Muhammed, *Tabsirâtü'l-Edille fî Usûli'd-Dîn*, Tah. Hüseyin Atay-Şaban Ali Düzgün, DİB Yay., Ankara 1993.
- _____, *Bahrü'l Kelâm(Matürîdî Akaidi)*, Çev. Ramazan Biçer, Gelenek Yay., İstanbul 2010.
- _____, *Kitabu't-Temhid li Kavaidü'l-Tevhid(Tevhidin Esaslar)*, Çev. Hülya Alper, İz Yay., İstanbul 2010.
- Nurbaki, Haluk, *Kur'an-ı Kerimden Ayetler ve İlmi Gerçekler*, DİB Yay., Ankara 2015.
- Oksar, Yusuf, *Şemsüddin Muhammed b. Eşref es-Semerkindî'nin İlmü'l Âfâk ve'l- Enfüs Adlı Eserinin Tahkiki, Tercümesi ve Değerlendirmesi(Tercüme)(Yayımlanmamış Doktora Tezi)*, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana 2016.
- Öner, Necati, *Klasik Mantık*, Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara 1986.
- Özarslan, Selim, *İslam İnanç Esasları*, Nobel Akademik Yay., Ankara 2013.
- Özcan, Hanifi, *Mâtürîdî'de Bilgi Problemi*, İFAV Yay., İstanbul 2012.
- _____, *Epistemolojik Açından İman*, İFAV Yay., İstanbul 2014.
- Özervarlı, M. Sait, "İsbat-ı Vacib", *DİA*, C.XXII. ss. 495-497, İstanbul 2000.
- Özler, Mevlüt, "İlahi İsim ve Sıfatlar", *Kelâm El Kitabı*, ed. Şaban Ali Düzgün, Grafiker Yay., Ankara 2012.
- Öztürk, Mustafa, "Sultân", *DİA*, C. XXXVII, , ss. 495-496, İstanbul 2009.
- _____, *Anlam ve Yorum Merkezli Kur'an Kerim Meali*, Düşün Yay., İstanbul 2011.
- Parlatır, İsmail v.dğr, *Türkçe Sözlük*, Türk Dil Kurumu Yay., Ankara 1988.
- Pezdevî, Ebu'l Yusr Muhammed, *Ehl-i Sünnet Akaidi*, Çev. Şerafettin Gölcük, Kayıhan Yay., İstanbul 1980.
- Rağıb el-İsfehani, Ebu'l-Kasım Hüseyin b. Muhammed, *el-Müfredat fî Garibi'l-Kur'an*, Tah. Muhammed Seyyid Keylani, Mısır 1961.
- Râzî, Fahrüddin Muhammed b. Ömer b. Hüseyin, *el-Muhassal(Kelâma Giriş)*, Çev. Hüseyin Atay, AÜİF Yay., Ankara 1978.
- _____, *Tefsir-i Kebir Mefatihü'l-Gayb*, Çev. Yıldırım, Suat v.dğr., Akçay Yay., Ankara 1990.
- _____, Muhammed b. Ömer b. Hüseyin, *Kitabü'l-Erbain fî Usuli'd-Din*, Tah. Ahmet Hücazi es-Sûka, Mektebet'ul Külliyyatü'l Ezheriyye, Kahire 1986.

- Reçber, Mehmet Sait, "Tanrı'nın Varlığının Delilleri", *Din Felsefesi El Kitabı*, ed. Recep Kılıç-Mehmet Sait Reçber, Grafiker Yay., ss. 123-156 Ankara 2014.
- Sâbüni, Nureddin, *Mâtürîdiyye Akaidi*, Çev. Bekir Topaloğlu, Ankara 2005.
- Sâlimî, Ebu Şekûr, *et-Temhid fî Beyâni't-Tevhîd*, Tah. Ömür Türkmen, TDV. Yay., İstanbul 2016.
- Sarıçam, İbrahim, *Hz. Muhammed (AS) ve Evrensel Mesajı*, DİB Yay., Ankara 2015.
- Serdar, İskender, *Kur'an-ı Kerim'de Yer Alan Surelerdeki Coğrafya İle İlgili Terimler ve Olaylar* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara 2014.
- Smerkandî, Şemsüddîn Muhammed b. Eşref el-Hüseynî, *Me'rif fî Şerhi's-Sahâif*, Tah. Abdullah Muhammed Abdullah İsmail, Nezir Muhammedu'n-Nezir İyad, Mektebetü'l-Ezheriyye li't-Türas, Mısır 2015.
- _____, *el-Mu'tekad (İslam İnanç İlkeleri)*, Çev. İsmail Yürük- İsmail Şık, Araştırma Yay., Ankara 2011.
- Sinanoglu, Mustafa, "İman", *DİA*, C. XXII, , ss. 212-214, İstanbul 2002.
- Şehristânî, Ebu'l-Feth Muhammed b. Abdi'l-Kerîm, *el-Müel ve'n-Nihal*, Tah. Muhammed Seyyid Gilânî, Daru'l-Ma'rife, Beyrut 1975.
- Şeyh Saduk, Ebû Câfer el-Kummi, *Risâletü'l-İ'tikadâti'l-İmamiyye(Şii-İmamiyye'nin İnanç Esasları)*, Çev. Ethem Ruhi Fırlalı, Ankara 1978.
- Şeyhzâde, Abdurrahim, *Nazmü'l-Ferâ'id*, el-Matbaatü'l-Edebiyye, Mısır 1317 h.
- Şık, Fadime, *Din Psikolojisi Açısından Kur'an'da İmanın Oluşum Süreci*(Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana 2009.
- Şık, İsmail, *Mâtürîdî İnanç Sistemi*, Gece Kitaplığı Yay., Ankara 2015.
- _____, "Burhan-ı Temanû'ya Eleştirel Bir Yaklaşım", Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, S. 10/2, s.s. 17-44, Adana 2010.
- _____, "el-Eş'arî'nin Kelâm Metodu", *Dini Araştırmalar Dergisi*, C. VIII, S. 24, ss. 219-244, Ankara 2006.
- _____, "Mucize", *Kelâm IV Sistematik Kelâm 2 Nübüvvet Mead*, Araştırma Yay., Ankara 2016.
- Teftâzânî, Sa'düddin Meş'ud b. Ömer, Şerhu'l Akaid, Çev. Süleyman Uludağ, Dergâh Yay., İstanbul 1980.
- _____, *Şerhu'l Makâsîd*, Tah. İbrahim Şemseddin, Daru'l-Kütübü'l-İlmiyye, Şerhu'l-Makâsîd, Lübnan 2011.
- Taslaman, Caner, *Big Bang ve Tanrı*, İstanbul Yay., İstanbul 2013.
- Taylan, Necip, "Bilgi", *DİA*, VI, ss. 157-161, İstanbul 1992.
- Tehânevî, Muhammed Ali b. Ali, *Keşşâfu Istilâhâti'l-Fünûn*, Kahraman Yay., İstanbul 1984.
- Topaloğlu, Aydın, *Teizm ya da Ateizm/Tanrıtanımazlığın Felsefi Boyutları*, Furkân Kitaplığı Yay., İstanbul 2001.
- _____, *Kelâm İlmine Giriş*, Damla Yay., Ankara 2016.
- _____, *İslam Kelâmcılarına ve Filozoflara Göre İsbat-ı Vacip*, DİB Yay., Ankara 2001.
- _____, *İslam'da İman Esasları*, DİB, Ankara 2015.
- _____, "Beyyine", *DİA*, C.VI, ss. 96-97, İstanbul 1992.
- _____, "Hay", *DİA*, C. XVI, ss. 549-550, İstanbul 1997.
- _____, "Hz. Muhammed" *DİA*, C. XXX, ss. 439-441, İstanbul 2005.
- _____, "Kudret", *DİA*, C. XXVI, ss. 316-317, İstanbul 2002.
- _____, "Ahiret", *DİA*, C. I, ss. 543-548 İstanbul 1988.
- Topaloğlu, Bekir-Çelebi, İlyas, *Kelâm Terimleri Sözlüğü*, İsam Yay., Ankara 2010.
- Turhan, Kasım, "İnayet", *DİA*, C. XXII, s. 265-266, İstanbul 2000.
- Tüccar, Zülfiyar, "Kıyas (Arap Dili)", *DİA*, C. XXV, ss. 539-540, İstanbul 2002.
- Uludağ, Süleyman "Besair" *DİA*, C.V, ss.103, İstanbul 1992.
- _____, "Nur", *DİA*, C.XXXIII, , ss. 244-245, İstanbul 2007.
- Unat, Yavuz, "Büyük Patlama Kuramı", *Felsefe Ansiklopedisi*, ed. Ahmet Cevizci, Etik Yay., C. II, ss.954-956, İstanbul 2004.

- Ülkü,Hayati, *Başlangıçtan Günümüze İslam Tarihi*, Akit Yay., trs., yrs.
Ümit, Mehmet, “Şuayb”, *DİA*, C. XXXIX, ss. 22-223, İstanbul 2010.
Üzüm, İlyas, “Hüküm”, *DİA*, C. XVIII, ss. 464-466, İstanbul 1998.
Yakuboğlu, Kenan, “Mu’tezile’de Bilginin Kaynağı ve Değeri”, *Marife*, S. 3, ss. 315-330, Konya 2003.
Yavuz, Yusuf Şevki , “Haber”, *DİA*, C. XIV, , ss. 346-349, İstanbul 1996.
_____, “Ba’s”, *DİA*, C. V, ss. 98-100, İstanbul 1992.
_____, “Burhan” *DİA*, C. VI., ss. 429-430, İstanbul 1992.
_____, “Dalalet (Mezhepler Tarihi)”, *DİA*, C. VIII, , ss. 429-430, İstanbul 1993.
_____, “Delil”, *DİA*, C.IX, ss. 136-138, İstanbul 1994.
_____, “İstidlal(Kelam)”, *DİA*, C. XXXIII, s. 326, ss. 325-328,
_____, “Hüccet” *DİA*, C. XVIII, ss. 445-446, İstanbul 1998.
_____, “İlim”, *DİA*, C. XXII, , ss.108-109, İstanbul 2000.
_____, “İlliyyet(Kelâm)”, *DİA*, C. XXII, , ss.121-123, İstanbul 2000.
_____, “Kıdem”, *DİA*, C. XXV, ss. 394-395, İstanbul 2002.
_____, “Te’vil”, *DİA*, C. XXXXI, ss. 27-28, İstanbul 2012.
_____, “Peygamber”, *DİA*, C. XXXIV, ss. 267-262, İstanbul 2007.
_____, “Vahdâniyyet”, *DİA*, C.XXXXII, , ss. 428-430, İstanbul 2012.
_____, “Nübüvvet”, *DİA*, C. XXXIII, ss. 279-285, İstanbul 2007.
Yavuz, Yusuf Şevki-Çetin, Abdurrahman, “Ayet”, *DİA*, C. V, , ss. 242-244, İstanbul 1991.
Yeşilyurt, Temel, “Bilgi Kuramı”, *Kelâm El Kitabı*, ed. Şaban Ali Düzgün, Grafiker Yay., Ankara 2012.
_____, “İmanın Mahiyeti” Kelâm El Kitabı, ed. Şaban Ali Düzgün, Grafiker Yay., Ankara 2012.
_____, *Ebu’l-Bekkat en-Nesefî ve İslam Düşüncesindeki Yeri*, Kubbealtı Yay., Malatya 2000.
Yıldırım, Celal, İlmin Işığında Asrın Kur’an Tefsiri, Anadolu Yay., İzmir Trs.
Yıldırım, Suat, *Anahatlarıyla Kur’an-ı Kerim ve Kur’an İlimlerine Giriş*, Ensar Yay., İstanbul 2011.
_____, “Kur’an”, *DİA*, C. XXVI, s, ss. 393-398, İstanbul 2002.
Yıldız, Hakkı Dursun, *Doğuştan Günümüze Büyük İslâm Tarihi*, Çağ Yay., İstanbul 1992.
Yiğit, İsmail, “Sebe”, *DİA*, C. XXVI, ss. 241-243, İstanbul 2009.
Yurdagür, Metin “Muhalefetü’-l lil Havadis”, *DİA*, C. XXX, ss. 403-404, İstanbul 2005.
Yüksel, Emrullah, *Amid’de Bilgi Teorisi*, İşaret Yay., İstanbul 1991.
_____, “Âmidî ve Bazı Kelâmcılara Göre Bilgi Teorisi”, *Kelâmda Bilgi Problemi Sempozyumu*, (Bursa, Eylül, 15/17-09-2000), ed. Orhan Koloğlu vd., ss. 3-6, Arasta Yay., Bursa 2003.
Yürük, İsmail, *Şemsüddin Muhammed b. Eşref el-Hüseyni es- Semerkandî’nin Belli Başlı Kelâmî Görüşleri*,(Allah ve İman Anlayışı) (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum 1987.
_____, “Subûti Sıfatlarda Zat-Sıfat Münasebeti”, *Kamer İlmi, Fikri, Aktüel Dergi*, S. 7, ss. 19-26, Ankara 1996.
Zemahşerî, Ebü’l-Kasım Mahmûd b. Ömer, *Tefsiru’l-Keşşaf*, ed. Muhammed Abdus-Salam, Daru’l-Kütübü’l-İlmiyye, Lübnan 2015
Zindani, Abdulmecid, *Kur’an ve Kâinat Ayetleri Işığında Tevhid*, Çev. Abdulhadi Timurtaş, Nida Yay., İstanbul 2014.
<https://tr.wikipedia.org/wiki/Ay>
<https://tr.wikipedia.org/wiki/Güneş>
<http://bilimgenc.tubitak.gov.tr/makale/yildizlar-nasil-olusur>
<http://www.allah.web.tr/yagmurdaki-olcu.html>
http://webdosya.diyaret.gov.tr/kuran/kuranikerim/download/Diyaret_Kurani_Kerim_3.0.exe